

Третьяков Є. А.,
генеральний директор ПАОП «Промінь»

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ОХОРОНИ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Анотація. У статті з'ясовано зміст поняття «охорона праці в сільському господарстві», визначено її особливості в залежності від специфіки сільського господарства як виду економічної діяльності.

Ключові слова: охорона праці, сільське господарство, безпечні умови праці, заходи з охорони праці.

Постановка проблеми. З урахуванням багатогранної історії українського народу, процес становлення України як самостійної, суверенної та правової держави зумовлений не тільки політичними підставами, а також економічними та соціальними перетвореннями, які сприяли переосмисленню чинного законодавства в трудовій та аграрній сферах, враховуючи зміни нинішніх ринкових відносин. Усі зміни, які відбулись на території нашої держави за роки незалежності, мали свій внесок щодо розвитку всіх галузей народного господарства, у тому числі і сільського. Особливої уваги набуває охорона праці в сільському господарстві.

Теоретичним підґрунтям дослідження цього питання стали наукові праці українських фахівців як у галузі трудового права, так і аграрного, а саме: Н.Б. Болотіної, В.Я. Буряка, Л.О. Бондаря, В.М. Єрмоленка, В.П. Жушмана, П.Д. Пилипенка, О.О. Погрібного, О.І. Процевського, А.М. Статівки, Н.І. Титової, В.Ю. Уркевича, Н.М. Хуторян, В.З. Янчука та інших учених. Враховуючи праці вищезазначених учених, питання правової природи охорони праці в сільському господарстві та особливості її забезпечення не досліджене, що говорить про актуальність цієї статті.

Мета статті – визначення правової природи охорони праці в сільському господарстві та виокремлення її особливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. У ст. 43 Конституції України зазначено, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1]. Таке право дуже тісно пов'язане з правом на належні, безпечні і здорові умови праці, оскільки тільки в умовах забезпечення охорони праці людина зможе в повній мірі виконувати свої трудові обов'язки. У Законі України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р. ст. 1 визначається, що охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці [2]. Також таке право передбачається в основоположних міжнародних нормативних актах із прав людини: Європейській соціальній хартії (ст. 3) [3], Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права (ст. 7) [4] та в інших дже-релах права.

Досить часто на практиці науковці допускають не правильне використання термінологічних визначень, що призводить до помилок та плутанини в поняттях. Так, наприклад, з аналізу змісту глави XI Кодексу законів про працю України ми бачимо, що мова йде не зовсім про охорону праці як певну цінність. Тут використовуються такі поняття, як охорона здоров'я, безпека праці, техніка безпеки, виробнича санітарія та інше.

Для того, щоб уникнути таких помилок, необхідно з'ясувати зміст понять «охорона» та «праця», звертаючись до «Тлумачного словника української мови». Так, у «Тлумачному словнику української мови» слово «охорона трактується так: це дія, тотожна за значенням до дієслова «охороняти», що означає – оберегати від небезпеки кого-, що-небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху і т. ін.; або стояти на варті біля кого-, чого-небудь; вартувати, стерегти; чи забезпечувати, гарантувати недоторканність кого-, чого-небудь. Оберегати від руйнування, знищення, завдання шкоди і та ін. [5, с. 589]. Термін «праця» означає діяльність людини, сукупність цілеспрямованих дій, що потребують фізичної або розумової енергії та мають своїм призначенням створення матеріальних і духовних цінностей [5, с. 591]. Таким чином, під терміном «охорона праці» в смислово-аспекті необхідно розуміти сукупність дій, які спрямовані на захист саме фізичних та розумових здібностей людини під час виконання нею професійних обов'язків на виробництві. Це система заходів та засобів, соціальних та правових норм, дія яких спрямована на захист прав та інтересів працівників.

На думку В.М. Москальова, охорона праці – це система законодавчих актів і відповідних соціально-економічних, технічних, гігієнічних та організаційних заходів, що забезпечують безпеку людини, збереження її здоров'я і працездатності в процесі праці [6, с. 18]. А.С. Пашков вважає, що охорона праці виступає як елемент трудових правовідносин працівника з підприємством. Працівники і працедавці наділяються комплексом взаємних прав і обов'язків, пов'язаних із забезпеченням здорових і безпечних умов трудової діяльності. Праву працівників на здорові і безпечні умови праці кореспондує обов'язок підприємств створити ці умови і строго дотримуватись законодавства про охорону праці [7, с. 238].

У свою чергу, А.Є. Семенова поняття «охорона праці», розуміє у двох значеннях. У широкому розумінні під охороною праці розуміють усе, що робиться на користь трудящих: усі норми, що охороняють їх інтереси та права; з цієї точки зору весь Кодекс законів про працю України є закон про охорону праці. Але цей термін має й інше, більш вузьке значення, означаючи норми і правила, що забезпечують трудящому нормальну технічну і санітарно-гігієнічну обстановку трудового процесу [8, с. 87].

З вищевикладеного можемо зробити висновок, що охорона праці в сільському господарстві – це система соціально-економічних, технічних, гігієнічних, організаційних заходів, спрямованих на забезпечення здоров'я працівників від впливу негативних факторів у процесі їх виробничої діяльності у сфері сільського господарства, а також забезпечення здорових умов праці.

Правове забезпечення реалізації права на належні, безпечні та здорові умови праці в сільському господарстві здійснюється не лише нормами трудового права, але й, наприклад, цивільного, аграрного, адміністративного права та ін. Тобто в межах нашої держави існує певний правовий механізм, який не тільки забезпечує визначення цього права,

але й гарантує та захищає його від будь-яких посягань. Як вдало зауважує В.І. Щербина, замало визначити трудові права працівників та інших учасників трудових відносин, їх ще слід надійно захистити від будь-яких порушень чи зазіхань [9, с. 14].

Звертаючись до правової природи охорони праці саме у сфері сільського господарства, необхідно зазначити, що її метою виступає створення для працівників сприятливих умов праці, зниження рівня виробничого травматизму, запобігання виникненню професійних захворювань під час виконання ними своїх трудових обов'язків. Сільське господарство тісно пов'язане з усіма природними факторами. Тому дуже важливим для працівника при виконанні ним своїх трудових обов'язків розуміти не тільки економічні закони підприємства, а й закони природи. Тісний взаємозв'язок економічних процесів із природними зумовлює значний вплив останніх на результати господарської діяльності [10, с. 354]. Вдале поєднання економічних та природних законів підвищить рівень захищеності працівника.

У сільському господарстві людина обмежена у впливі на виробничі процеси. Це пов'язано з тим, що об'єктом діяльності в цій галузі промисловості виступають живі організми, а саме: рослини і тварини, біологічні процеси яких протікають за певними законами природи і об'єктивно вимагають пристосування всього ритму виробництва до ритму природи. Діяльність у сільському господарстві характеризується своєю специфічністю. Для неї характерні певні власні ознаки, серед яких: а) земля виступає основним засобом виробництва; б) важливою характеристикою сільського господарства є родючість ґрунту; в) залежність від погодно-кліматичних умов; г) характерність застосування сезонної роботи; д) проблемність щодо посилення урбанізації. Найголовнішою ознакою діяльності сільськогосподарських підприємств є відносини, які виникають між членами підприємств щодо обробітку землі.

Суспільні відносини, які виникають під час охорони праці в сільському господарстві, мають ознаки однорідності та відокремленості. Особливістю цих відносин є характерний лише для них суб'єктивний склад, що є підставою для віднесення їх не тільки до предмету трудового права але й одночасно до предмету аграрного права. Ознака однорідності таких відносин полягає в тому, що не зважаючи на різноманітність функцій (санітарно-гігієнічних, організаційно-технічних, лікувально-профілактичних та соціально-економічних), головною їх метою залишається охорона людини в процесі сільськогосподарської праці. Лише в сукупності всіх цих заходів та засобів можна досягнути максимального результату в процесі охорони праці шляхом їх взаємодії та взаємопоєднання. З такою думкою погоджується Ф.М. Раянов, який стверджує, що цементуючою базою різноманітних суспільних відносин є створення та забезпечення здорових та безпечних умов праці в сільському господарстві. Ця цементуюча база робить їх настільки своєрідними, що вони всі разом утворюють предмет якісно особливого правового інституту [11, с. 125].

За загальним правилом трудові відносини між працівником та роботодавцем виникають із моменту укладання трудового договору. Одним із критеріїв договору в обов'язковому порядку виступає «забезпечення умов праці, необхідних для виконання роботи». Цей обов'язок покладається на роботодавця. Однак в окремих випадках існують певні виключення з правила, а саме: кооперативи та їх об'єднання, колективні сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства.

Наприклад, фермерське господарство, оскільки воно може бути створене одним громадянином України або кількома громадянами України, які є родичами або членами сім'ї. Трудові відносини, які виникають у ньому, регулюються Статутом фермерського господарства (ст. 1 Закону України «Про фермерське господарство»), а отже, укладання трудового договору не потрібно. Хоча члени господарства можуть наймати працівників відповідно на умовах трудового договору (контракту). Обов'язок створення безпечних умов праці покладається на голову фермерського господарства ч. 5 ст. 27 Закону України «Про фермерське господарство»: голова фермерського господарства створює безпечні умови праці для членів господарства і громадян, які уклали трудовий договір (контракт), забезпечує дотримання вимог техніки безпеки, виробничої гігієни та санітарії, пожежної безпеки [12]. За таким самим принципом діють і всі інші, при цьому гарантії щодо зайнятості, охорони праці, праці жінок, молоді повинні відповідати чинному законодавству про працю.

Висновки. Таким чином, правова природа охорони праці в сільському господарстві ґрунтується на основі визнання державою норм, правил та стандартів, які відносяться до охорони праці для захисту працівника під час виконання ним його трудових функцій. Головною метою такого визнання є гарантування життя та здоров'я працівника в сільському господарстві та намагання підтримання високого рівня працездатності працівника на роботі. Охорона праці в сільському господарстві виступає складовою трудового права, яке являє собою сукупність загально визначених норм, правил та стандартів, які закріплюють права та обов'язки сторін у правовідносинах, головною метою яких є збереження життя та здоров'я працівників під час трудової діяльності в сільськогосподарському виробництві.

Література:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про охорону праці : Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 49.
3. Європейська соціальна хартія (ETS № 163) : Страсбург, 3 трав. 1996 р. : ратифікована Законом України від 14 верес. 2006 р. № 137-V (137-16) // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 43. – Ст. 418.
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права : прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16 грудня 1966 р., ратифікований Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 19 жовтня 1973 р. № 2148-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.com.ua>.
5. Глумачний словник української мови / уклад Т.В. Ковальова, Л.П. Коврига. – Х. : Синтекс, 2002. – 672 с.
6. Москальова В.М. Основи охорони праці : [підручник] / В.М. Москальова. – Рівне : НУВГР, 2006. – 666 с.
7. Трудове право Росії : [учебник] / под ред. проф. А.С. Пашкова. – СПб. : Изд-во С-Петербурзького ун-та, 1993. – 288 с.
8. Семенова А.Е. Очерки советского трудового права / А.Е. Семенова. – Изд. 2-е дополн. – Х. : Изд-во ВУСПС, 1925. – 135 с.
9. Щербина В.І. Теоретичні проблеми охоронної функції трудового права в умовах ринкових відносин : [монографія]. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2004. – 211 с.
10. Основи економічної теорії: політекономічний аспект : [підручник] / [Г.Н. Климко, В.П. Несторенко, Л.О. Каніщенко та ін.] ; за ред. Г.Н. Климка, В.П. Несторенка. – 2-ге вид., перероб. і доповн. – К. : Вища шк. – Знання, 1997. – 743 с.
11. Раянов Ф.М. Правовое регулирование охраны труда в сельском хозяйстве – институт сельскохозяйственного права / Ф.М. Раянов // Актуальные проблемы правового регулирования сельского хозяйства : сборник научных трудов / под общ. ред. М.И. Козыря. – М. : ИГН АН СССР, 1976. – С. 122–127.
12. Про фермерське господарство : Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV // Голос України. – 2003. – № 139.

Третьяков Е. А. Об особенностях охраны труда в сельском хозяйстве

Аннотация. В статье выяснено содержание понятия «охрана труда в сельском хозяйстве», определены ее особенности в зависимости от специфики сельского хозяйства как вида экономической деятельности.

Ключевые слова: охрана труда, сельское хозяйство, безопасные условия труда, мероприятия по охране труда.

Tretiakov Y. On the features of occupational safety and health in agriculture

Summary. The article revealed meaning of health in agriculture, to its features depending on the specifics of agriculture as a form of economic activity.

Key words: labor protection, agriculture, safe working conditions, safety measures.